

En forskare, två konferenser under en vecka

Söndagen den 19:e juni 2005 var jag trött. Då hade jag varit på två konferenser under en vecka. Veckorna efter hade jag fullt upp annars hade jag skrivit den här artikeln långt tidigare, det är klart att jag hade haft konferenser och intryck mycket närmare och tydligare i mitt minne om jag hade skrivit då. Som det är nu får jag se tillbaka och försöka återuppväcka den känsla jag hade efter att ha varit på de två konferenser. Två helt olika konferenser som sammantaget stärkte min tro på att kulturstudier är oerhört viktigt och att vi (jag kommer att skriva vi flera gånger och menar då var och en som anser sig befinna sig inom fältet kulturstudier) behövs!

SOLEN SKINER INTE BARA I KARLSTAD

... den kan även skina i Norrköping. Vi var som vanligt (!) många som åkte från Göteborg. En del av oss kom kvällen innan och hann med att uppleva Norrköping »by night« innan konferensen drog igång medan andra kom direkt till de vackra omgivningarna vid Motala ström där »Louis De Geer konsert & kongress« var beläget.

Johan Fornäs (tema Kultur Linköping) inledde med att hälsa välkommen och att tala om kritiska dialoger i svensk kulturforskning och internationella cultural studies. Han gav en bakgrund till konferensen som anordnades av ACSIS (Advanced Cultural Studies Institute of Sweden) och talade om samtida tendenser inom svensk kulturforskning. Han uttryckte glädje över att den första breda nationella forskarkonferensen för kulturstudier i Sverige äntligen kommit till stånd. En förhoppning som framfördes var att konferensen skulle fungera som en inventering av kulturstudier och låta forskare från många olika ämnen och orter i landet mötas.

På konferensens program fanns förutom sessioner för papers en serie plenarföreläsningar och diskussioner med bland andra Ulf Hannerz, Lisbeth Larsson, Johan Fornäs, Orvar Löfgren, Peter Aronsson, Britta Lundgren, Mats Trondman, Nina Lykke, Håkan Thörn och Diana Mulinari. Teman som behandlades var svenska kulturstudiers problem och möjligheter vid olika orter och ämnen, texttolkning och etnografi, kulturella tidrum, intersektionalitet och kritiska perspektiv. Konferensens 300 deltagare från ett 40-tal olika discipliner (<http://www.isak.liu.se/acsis/konferens>) visade mig, och förhoppningsvis andra, kulturforskningsfältets möjligheter och mångfald.

Sessionen »kropp, mode och konsumtion« som jag själv deltog i visade på den mångfald av ämnen och intressen som ryms inom kulturstudier. Vi var flera etnologer, en filosof, en från filmvetenskap, en från sociologi, en från tema »äldre och åldrande« och två från genusstudier som fann varandra i ett gemensamt intresse och tillsammans

kunde vi presentera en spännande mix av olika infallsvinklar runt kropp, kläder och konsumtion. Jag rekommenderar nästa fullspäckade dubbelnummer av *Kulturella perspektiv* (nr 3 2005) som blev resultatet av den sessionen.

Jag åkte ifrån konferensen med gott mod men trots det även en gnagande känsla av att kulturstudier kommer att få kämpa för sin överlevnad. Det finns något av en »hålla mösan i hand och tacka för de smulor som möjligen hamnar på kulturstudiernas bord« som gör mig oroad. Vi vet att det vi gör är viktigt men frågan är om omvärlden och de med pengar har insett det när vi konkurrerar om anslag med »sanningsleverantörer« som verkar veta exakt vad de talar om.

ACSIS konferensen andades optimism och samtidigt osäkerhet. Vilka är vi? Vad har vi att komma med? Frågor som också diskuteras i senaste numret av *Glänta* (2005). Det som kändes positivt var att eventuella kontroverser inom fältet fick under konferensen ge vika för samtal om samförstånd och gemensamma strategier inför framtiden. Ett fält som har sett ekonomiska nedskärningar, institutionsammanslagningar och indragna tjänster kanske sluter sig samman och, åtminstone utåt, är måna om att visa det positiva med kulturstudier, även om det inåt kan uppstå diskussioner om olika inriktningar. En kulturstudiekonferens borde ha anordnats i Sverige för länge sedan. Lite typiskt är det att när klimatet hårdnar sluts leden.

»Stackars alla humanister. Enligt en färsk undersökning från SOM-institutet har endast 38 procent av befolkningen något förtroende för dem. Vad nu det betyder. Humaniora befinner sig i kris, men så har det ju varit åtminstone sedan 60-talet. /.../ Få vetenskapliga fält har väl lagt ned så mycket energi på kritisk självrannsakan. Dessa diskussioner har varit vitaliserande, men ibland också närmast sig det introspektiva gnällets tassemarker« (Persson 2005).

Är det synd om oss? Läger vi för mycket energi på kritisk självrannsakan? Gnäller vi bara? Kulturforskning kan få kritik för att vara alltför svävande, flummig, introvert och

paradoxalt nog teoretisk. Efter ACSIS kände jag mig både upplyft men också en smula trött på diskussionerna som alltid är närvarande om hur än det ena än det andra ska tolkas, vilka begrepp som är giltiga och ibland känns det som mycket prat och lite verkstad. Kanske har vi en alltför stor försiktighet? Med sådana frågor och funderingar i bagaget åkte jag till Göteborg för att gå på konferens nummer två, denna hektiska vecka i juni.

FÖRSIKTIGHET KONTRA TVÄRSÄKERHET

Vid incheckningen på den betydligt dyrare konferensen i Göteborg fick jag program i en svart-röd portfölj i canvas med texten: »7th European Association for Consumer Research 2005«. Bland loggorna fanns Göteborgs universitets, handelshögskolan och CFK (Centrum för konsumtionsvetenskap, där jag själv befinner mig när jag inte är på etnologen). I mappen med konferensdeltagarlistor och sessionspresentationer fanns också broschyrer om Göteborg.

Deltagare från: Slovenien, USA, Canada, England, Italien, Spanien, Norge, Tyskland, Frankrike, Taiwan, Australien, Irland, Nya Zee-land, Japan, Österrike, Holland, Brasilien, Kina och de nordiska länderna hade samlats för att »contribute to the development of consumption research by including a wide range of consumption phenomena, perspectives and disciplines« (Ekström och Brembeck, 2005).

Till skillnad från konferensen i Norrköping var denna internationell. En annan skillnad var att i Norrköping hade vi samlats kring en forskningsinriktning (kultur), det var dessutom den första kulturstudiekonferensen i Sverige (den första i raden av många, hoppas jag!) vilket gjorde att det var mer av en nyfiken inventarieanda, vilka är vi? Vad håller vi på med? Medan konferensen i Göteborg var en i raden av många konferenser kring konsumtion. »Hej, jaha då ses vi här då. Senast i Dublin va?«. Skillnaden i att träffas och prata kring ett fält som i Norrköping eller att, som i Göteborg, samla forskare från olika fält för att prata om ett fenomen gör att konferenserna skilde sig åt.

Efter att ha varit på några sessioner på denna konferens längtade jag efter för-siktiga kulturvetare! Försiktigheten kan jag ibland uppleva som ett av kulturvetenskapernas problem, de ständiga diskussionerna om det som kan upplevas som petitesser och den ständigt (över?)reflexive etnologen som inte kan svara på ja och nej frågor, men som sagt var: efter några sessioner på EACR längtade jag efter tveksamhet och försiktighet.

Jag kommer att ge några exempel nedan på forskning som presenterades på EACR, de är inte representativa, jag tror att jag lyckades pricka in de mest positivis-tiska sessionerna (närmare 70 föredrag att välja på ...) Andra som hade varit på andra sessioner hade mycket intressant att berätta. Jag hade mest skräckexempel att referera och var argast!

Under rubriken »Religious Fundamentalsim and Brand

Connections« talade en forskare från USA (Aric Rindfleisch) om huruvida en stark kristen tro påverkar konsumtionsvanor eller ej. Det lät spännande tyckte jag. Tills uppräknigen av hypotes 1, hypotes 2, hypotes 3 och så vidare (helst ska man ha många hypoteser och hypotesuppställningen var väldigt vanlig) började. Sedan prickas hypoteserna av i tur och ordning. Om alla hypoteser stämmer får föredragshållaren applåder. I fallet med om kristna värderingar påverkar konsumtion så fanns det en hel del tveksamheter kring hur den »kausala undersökningen« gått till. Inte ett ord om intersektionalitet (som i Norrköping hade diskuterats i en paneldebatt) alltså inget om etnicitet, generation, kön. De problematiserade inte hur annat än en kristen tro kan påverka vilka märken som väljs vid inköp. Det hade varit några få märken som ingått i frågeformuläret, som besvarats på ett köpcentrum (inga djupintervjuer här inte), och av detta drog de långtgående slutsatser som presenterades i en för mig totalt obegriplig siffer- och bok-stavskombination. Kombinationerna kunde t ex lyda: $t116=2,2$ p 1-tailed=0,15 (förlåt alla ekonomer som har fått plugga detta i år, jag kan ha skrivit av fel.)

Visste ni att arketyper i reklam fungerar? Det har en tysk forskare (Andrea Groeppels-Klein) kommit fram till. Hon och hennes forskningsteam satte EDR (electro-dermal reaction, alltså metallplattor som mäter hjärnvågor och puls) på människor i ett laboratorieförsök. De fick se olika filmer och under tiden mättes deras reaktioner på dessa. Filmen »Pretty women« orsakade mest reaktioner och simsalabim: hypotesen om att arketyper fungerar hade besannats! Fast med reservationen att arketyper fungerar bäst på romantiskt sinnade flickor (vilka som hör till den kategorin diskuterades inte).

Lite förenklar jag nu, det erkänner jag men efter ett antal föreläsningar med laboratorieförsök, surveyundersökningar och siffer- och bokstavskombinationsresultat kunde jag inte annat än vara trött och ironisk. När det är närmare 70 föredrag att välja bland är det inte lätt att välja rätt, jag fylldes av blandade känslor efter några av det som jag skulle beteckna som skräckexempel på forskningsstudier, en blandning av ilska (de får pengar!), en känsla av att äga en visdom som de inte kommer i närheten av och samtidigt blev jag ... rädd.

VÄRDEN OCH VÄRLDEN I TABELLFORM

Jag var inte ensam om att reagera negativt på vissa forskningsprojekt. Kritiska frågor ställdes ofta rörande förenklingar. Det är lätt att påpeka urvalskriterier, komparationer och formuleringar av frågor när studierna säger sig gälla alla (med de vanliga reservationerna och genomgångarna över undersökningens svårigheter gällande svarsfre-kvenser och annat mätbart). Ofta ställdes frågorna dock inom den positivistiska traditionen. Men det fanns också de på konferensen som gått helt andra vägar och nya vindar blåser

även inom ekonomi: de har upptäckt kultur. Och med det komplexitet och vikten av tvärvetenskaplighet då kultur och ekonomi inte är separerbara storheter. Det finns många ekonomer som tagit till sig de etnografiska metoderna, de har insett att sanningen inte ligger i mängd. En del har till och med insett att det inte finns en sanning!

Trots min ironiska ton har jag en känsla av att det finns något att lära av dessa tvärsäkra tabell- och sifferfrälsta. Det är något med säkerheten, trots allt. De får forskningsanslag, de slipar sina argument, de kan svara ja eller nej på en fråga, de framstår helt enkelt som att de vet vad de talar om. När politiker talar om forskningens betydelse syftar de ofta på medicin, fysik och ekonomi. De kan ge svar, enkla svar. Svar som går att använda. De säkrar tillväxt och gör nytta. Det ska vi tro och vi ska tro på att det är sanningen de kommer med.

EN KATT BLAND HERMELINERNA ELLER ÄR JAG

EN HERMELIN BLAND KATTERNA?

Nu kommer jag till mitt (och många humanisters) dilemma. Jag varken vill eller kan vara tvärsäker. Det jag vill är att alla ska bli medvetna om att ingen kan vara tvärsäker, men dit tycks det vara långt ty tabeller, statistik och enkla förklaringar är inte på väg ut, tvärtom. Tabeller, mätbara resultat och statistik framställs i massmedia som sanningar och hålls fram som forskning som verkligen gör något. Kulturvetares subjektiva sätt att tala om sin forskning framställs som godtycklig, vilket ju inte är samma sak.

Jag är med när jag forskar, jag går inte ut och avtäckar någon objektiv sanning som bara väntat på att komma fram, och just den subjektiva hållningen kan användas som en kniv i ryggen. Varför ska man lyssna på och ge pengar till någon som säger »detta är min tolkning, en kvalificerad tolkning men trots det en tolkning bland många andra möjliga«. Vad ska vi göra då? Låta forskare sätta hjärnvågsmätare och ställa frågorna och komma med svaren på sådant som vi skulle göra mycket bättre, med andra metoder och en annan inställning till vad som påverkar människor? Jag skulle vilja skaka om världen och ifrågasätta undersökningar som säger ditt och datt på ett ytterst förenklat sätt. Men när journalister ringer mig vill de inte ha en lång utläggning, de vill ha koncisa svar och kan jag inte ge dem det så är det laboratorieforskarna de vänder sig till.

Mer självsäkerhet bland kulturvetare och mer kultur bland ekonomerna, så kan-ske min tanke kan sammanfattas. I citatet tidigare i texten hänvisas till en undersökning (!) som säger att endast 38% av befolkningen har förtroende för humanister. Hur kan vi öka människors förtroende utan att ge vika för låtsasobjektivitet? Vi är sällan tvärsäkra, det ska vi inte heller tvingas låtsas vara men det är ändå viktigt att kunna säga något och inte lämna arenan till – inte bara dumma utan rent av farliga – »sanningar«. Osäkerhet

och subjektivitet finns överallt, inom all forskning, om den sanningen blev allmän skulle inte humaniora befinna sig i kris.

På konferensen sista dag, under konferensens sista session gav min rädsla vika och jag insåg att det finns en framtid för både ekonomer och etnologer. Vet ni att de (nu klumpar jag ihop ekonomer! Alldeles för förenklat) är rädda för oss? Craig Thompson och Eric Arnould (de har skrivit en läsvärd artikel om kultur och konsumtion 2005) varnade för att vi, kulturforskarna, kommer att ta anslagen ifrån ekonomerna om de inte inser att världen är mer komplicerad, dynamisk och heterogen än vad ekonomer oftast låtsas om. Craig och Eric uppmanade till att ekonomer måste överge sina gamla metoder. Etnografiska metoder är så rätt!

Vi har den kompetensen, vi har dessutom inte riktigt samma tunga positivistiska bagage att släpa på. När de talade om CCT (Consumer Culture Theory) tänkte jag att vi har ett stort försprång som vi måste utnyttja.

Vi måste inse att vi inte är förlorare. Vi är heta!

Artikeln är tidigare publicerad i FU-mummel nr 87

Eva Knuts

Ekström, Karin, M. och Brembeck, Helene. 2005. "EACR, konferensprogram." Göteborg.

Glänta. 2005. "Humaniora. Ett havererat projekt." (1-2). <http://www.isak.liu.se/accsis/konferensens>. 2005 08 30.

Svenska Dagbladet, 2005 07 14.

Thompson, Craig, J. och Arnould, Eric, J. 2005. "Consumer Culture Theory (CCT): Twenty yeas of Research." *Journal of Consumer Research* 31.